

Bc. Tomáš Kučera

„Mlha války“ v dílech klasiků: Clausewitz a Tolstoj

(Problematika nejistoty a náhody ve válce)

VOJENSKÉ
UMĚNÍ

„Nevím, co je to dovedný vojevůdce,“ řekl kníže Andrej posměšně.

„Dovedný vojevůdce,“ pravil Pierre, „no to je ten, který předvídá všechny eventuality..., no a uhádne úmysly nepřítele.“

„Ale to není možné,“ namítl kníže Andrej, jako by mluvil o dávno rozhodnuté věci.

Pierre se na něj udiveně podíval.

„Ale,“ řekl, „vždyť se říká, že se válka podobá hře v šachy.“

(Lev Nikolajevič Tolstoj: *Vojna a mír*. Část druhá, s. 214.)

To, aby se válka podobala hře v šachy, si vojevůdci přejí od nepaměti a mnozí tomu i věří. Jak napsal Martin van Creveld, „od Platona až po NATO, dějiny vojenského velení obsahují neustálé hledání jistoty“. [1] V současnosti tuto možnost otevírají moderní vojenské technologie, jejichž rozvoj je spojen s probíhající revolucí ve vojenských záležitostech (RMA - Revolution in Military Affairs). Někteří zastánci RMA tvrdí, že nové technologie pomohou rozptýlit „mlhu války“ a umožní mocnostem, které tuto revoluci podniknou, ovládnout bojiště jako šachovou partii, v níž všechny nepřátelské figury jsou na velitelské „šachovnici“ viditelné a zranitelné a vlastní figury jsou viditelné a ovladatelné. [2] Po zkušenosti s novými možnostmi vedení války, které se ukázaly při válce v Perském zálivu v roce 1991 a v Kosovu 1999, se hlavním proponentem této vize stal americký admirál William Owens se svou knihou *Lifting the Fog of War*. [3]

V tomto článku bych rád přiblížil pojem „mlha války“ (fog of war), o jejíž eliminaci zastánci RMA usilují. Fráze „mlha války“ se pojí ke Carlu von Clausewitzovi, pruskému teoretiku války z devatenáctého století. Přestože Clausewitzova teorie formuluje základní předpoklady toho, co se nyní „mlhou války“ nazývá, on sám toto slovní spojení nikdy nepoužil. Ve své knize *O válce* Clausewitz pouze napsal: „Válka je oblast nejistoty; tři čtvrtiny toho, na čem se zakládá činnost ve válce, leží v mlze větší nebo menší nejistoty.“ [4] A tak ti, kteří vyjadřují skepsi k možnosti, že by rozvoj moderních technologií mohl tuto mlhu rozptýlit, jsou označováni jako „clausewitzíáni“.

Genialita pruského myslitele však má za následek i to, že nálepku clausewitzíánství nesou také zastánci mnoha dalších myšlenek, které se v knize *O válce* objevily. Jiní „clausewitzíáni“ tak považují válku za morálně neutrální prostředek politiky státu, o čemž se můžeme dočíst v článcích Michaela Nicholsona [5] a Roberta Calluma. [6] Při vedení válečných operací se další „clausewitzíáni“ soustřeďují na „těžiště“ nepřítele, tuto teoretickou myšlenku ve svém díle aktualizoval např. Dale C. Eikmeier [7]

a další, kteří varují před překročením tzv. kulminačního bodu úspěchu, jako tak činí Daniel S. Zazworsky [8]. Komplexnost Clausewitzova díla tak způsobuje, že autorovo jméno v označování jeho následovníků se může jevit značně matoucí. I proto bych v tomto článku vyzdvihl dílo Lva Nikolajeviče Tolstoj, v jehož románu *Vojna a mír* [9] je velmi zajímavě demonstrována právě ta část Clausewitzovy teorie, která se týká „mlhy války“.

Mnohým by mohlo připadnout zvláštní, že by Tolstoj, který je znám především jako pacifista a sřizavý kritik vojáctví, by mohl být Clausewitzovým následovníkem či dokonce žákem. V jeho románu lze nalézt řadu narážek, pro něž by se mohlo zdát, že Clausewitz se svou teorií nemůže u Tolstoj hledat o mnoho více než pohrdání. Tolstojovo dílo je bezpochyby velkou kritikou onoho clausewitzianství, které o válce hovoří jako o morálně neutrálním pokračování politiky. Sám Clausewitz ještě jako mladý důstojník působící v Rusku je v románu *Vojna a mír* zachycen, jak před bitvou u Borodina pronáší svůj strategický soud o potřebě oslabení nepřítele bez ohledu na civilní ztráty. Hlavní Tolstojův hrdina kníže Andrej, který Clausewitz zaslechl, nato velice rozzlobeně zareagoval: „Tihle pánové, Němci, zítra bitvu nevyhrají, ti jen nadělají škod, co bude v jejich silách, protože v německé hlavě jsou jen úvahy, které nestojí za zlamanou grešli, ... Celou Evropu nechali *jemu* [Napoleonovi] a nás přijeli učit – skvělí učitelé!“ [10] Napsal by snad toto vzorný žák? Jako ostrá kritika Clausewitzovy teorie by se mohlo jevit Tolstojovo popírání existence *válečného génia*, což je klíčový pojem u Clausewitz. Prozkoumáme-li však hlouběji, co znamená válečný génius pro Tolstoj a co pro Clausewitz, zjistíme, že se až tak výrazně neliší. Dále v článku se budeme věnovat generálu Kutuzovovi, který v Tolstojově podání představuje ideálního vojevůdce do velmi husté „mlhy války“, a jistě nebude tolik překvapivé, že takovýto Kutuzov nemá až tak daleko Clausewitzovu pojetí válečného génia.

První dvě kapitoly tohoto článku srovnají dva odlišné přístupy k realitě války – lineární, a tedy vypočitatelný a předvídatelný, a nelineární, jež ve své teorii formuloval Clausewitz a Tolstoj ve svém románu rozvinul. Třetí kapitola se bude věnovat válečným hrám jakožto ideálu války bez „mlhy“ a poslední část představí generála Kutuzova jakožto ideálního velitele do velmi husté „mlhy války“.

Lineární teorie války

Problém nejistoty ve válce lze řešit dvěma zcela odlišnými teoretickými přístupy. První teorie vidí realitu války jako lineární, což znamená, že každá akce vyvolá předvídatelnou reakci. Je přirozenou tendencí člověka chápat svět jako lineární. Jak popisuje Samuel E. Whitehurst, lineární přístup k válce byl vyvinut jako výsledek vědecké revoluce, jež začala v 16. století a kulminovala s Newtonovou fyzikální teorií. Tento newtonovský pohled na svět a jeho problémy je charakterizován vírou, že je možné rozložit systém na jeho nejjednodušší komponenty a studiem jejich vlastností a vztahů mezi nimi pochopit systém jako celek. [11] Matematik Ian Stewart k tomu dodává: „Klasická matematika se soustředila na lineární rovnice ze zcela pragmatického důvodu: nemohla řešit nic jiného.“ [12] Realita byla zjednodušena tak, aby mohla být zkoumána prostředky, které byly k dispozici. [13] Vyžadovalo by obrovské odříkání připustit si, že svět je zcela nepředvídatelný a ovládán spíše náhodou, než že by podléhal zákonitostem a pravidelnostem.

Jak jsem uvedl již v úvodu článku, touha po jistotě a předvídatelnosti je odnepaměti vlastní i vojenskému prostředí. Asi největšími teoretiky „geometrického“ válčení byli maršál von Bülow a Henri de Jomini. Bülow je autorem teorie pracující s pojmy *šířka základny* a *operační linie*. Operace mohla být úspěšná pouze tehdy, pokud úhel, který svírají linie spojující okraje základny s postupující armádou nebyl ostřejší než devadesát stupňů. Pokud by armáda postupovala dál, hrozilo by jí, že by mohla být obchvátna, odříznuta od své základny a tím poražena. „Celé umění strategie tak bylo omezeno na jedinou, jednoduchou geometrickou formuli.“ [14] Jomini Bülowovu teorii přejal a doplnil ji o pravidla obklíčovacích manévřů.

Až do Clausewitz se vojenská věda vzhlížela v geometrických teoriích. Jak Clausewitz poznamenává, lidumilné duše si myslely, „že je možno protivníka dovedně odzbrojit nebo porazit a při tom mu příliš neublížit“. [15] V důsledku takových teorií se obklíčení stalo jediným estetickým postupem k vítězství. Toto pravidlo se do myslí vojáků tak vžilo, že jej Tolstoj mohl využít v jedné ze svých bitevních scén: „Jeden voják vykřikl v leknutí panické slovo, které má ve válce osudný účinek: ‚obklíčili nás!‘ – a toto slovo, doprovázeno pocitem strachu nakazilo celou masu. ‚Dostali se nám do zad! Odřízli nás! Jsme ztraceni!‘ křičeli prchající.“ [16] Poučka praví, že obklíčená armáda prohrává, se v tomto případě málem stalo sebenaplnujícím se proroctvím.

Clausewitz teoretické myšlení tohoto druhu zcela odmítl. Podle Clausewitz je válka činnost vůle vůči živému předmětu, který reaguje. „Je nabíledni, jak málo se na takovou činnost hodí myšlenkový schematismus umění a věd, a chápeme zároveň, jak ustavičné snažení a usilování o zákony, podobné těm, které je možno vyvodit ze světa mrtvých těles, muselo vést k ustavičným omylům.“ [17] Zesměšnění se dostalo teoretikům à la Jomini a Bülow od Tolstoj. Takřka ideálním typem takového vojenského teoretika je v Tolstojově díle postava německého generála Phulla. „Byl v něm Weyhrother i Mack, Schmidt a mnoho jiných německých generálů teoretiků...; z nich ze všech byl však Phull nejtypičtější. Takového německého teoretika, který by v sobě zahrnoval vše, co bylo v ostatních Němcích, neviděl kníže Andrej ještě nikdy.“ [18] Generál Phull byl autorem válečného plánu proti Napoleonovi v roce 1812, a hlavně architektem opevnění ruské armády na Drisse, které podle jeho teorie mělo odrazit Napoleona, ať už by postupoval jakkoli. „Phull patřil k těm teoretikům, kteří mají svou teorii tak rádi, že zapomínají na její účel – na její využití v praxi; z lásky k teorii nenáviděl jakoukoli praxi a nechtěl ji znát. Měl dokonce radost z neúspěchu, poněvadž neúspěch pocházející z odchýlení od teorie v praxi mu jen dokazoval, že jeho teorie byla správná.“ [19]

Na základě zkušeností s německými teoretiky dochází hrdina Tolstojova románu kníže Andrej k přesvědčení, že není žádná válečná věda, neboť jaká by mohla být teorie a věda ve věci, jejíž podmínky a okolnosti jsou neznámé a nemohou být přesně určeny. [20] Kníže Andrej se tak zcela staví na stranu kritiků lineární teorie, když těmto teoretikům vytýká, že jejich uvažování je zcela vytrženo z reality. Stejným způsobem kritizuje autory teorií i Clausewitz, když o nich píše, že chtěli „dojít jen k samým jistým a pozitivním závěrům, a chtěli tedy také přihlížet jen k tomu, co bylo možno podrobit nějakému výpočtu“. [21] V narážce na Jominiho, nicméně s platností vůči všem teoretikům tohoto druhu, napsal Martin van Creveld, že Jomini prezentuje válku daleko racionálnější, než ve skutečnosti je, neboť pouze jako racionální ji může systematicky analyzovat. To samé pak lze říci i o osvícenství, v němž žil, jako celku. [22]

Nelineární pojetí války aneb válka v mlze

Nelineární teorie vidí válku jako komplexní systém, který je nemožné předvídat a ovládat. Tento systém obsahuje příliš mnoho vzájemně provázaných proměnných, které tak zcela logicky ústí v nejistotu a náhodu. [23] V Clausewitzově díle jsou zdroje této neustálé nejistoty velice dobře popsány. Za prvé válka není působení živé síly na nějakou mrtvou hmotu, naopak válka je vždy střetnutím dvou živých sil, [24] a proto je reakci protivníka nemožné s jistotou předvídat.

Za druhé válka se svým neustálým nebezpečím je doménou *odvahy*. „Je ovšem možné, aby se odvaha docela dobře srovnávala s moudrou rozvahou, ale přece jen to jsou odlišné věci, patří rozdílným stránkám duše; kdežto *odvážnost, důvěra ve štěstí, riskování* jsou jen projevy odvahy a všechna tato zaměření duše tíhnou k nahodilosti, protože je to jejich živél.“ [25] Druhý zdroj nejistoty se tedy skrývá subjektivita člověka.

A třetí velkou oblast nejistoty označuje Clausewitz pojmem *frikce*. Jak Clausewitz píše: „Ve válce je všechno velmi prosté, ale to nejprostší je obtížné. Tyto obtíže se hromadí a vytvářejí třecí plochy... Frikce je jediný pojem odpovídající dosti obecně tomu, v čem se skutečná válka liší od války na papíře... [Frikce] vytváří potom zjevy, které vůbec nelze odhadnout, právě proto, že jsou z velké části dílem náhody.“ [26]

Tolstoj ve svém díle rozvíjí především tu oblast nejistoty, která se týká lidské subjektivity. „Nesčetné množství svobodných sil má vliv na směr bitvy, neboť nikde nebývá člověk svobodnější než v bitvě, kde jde o život a o smrt, a tento směr nemůže být nikdy předem znám.“ [27] Zásadní roli v tomto hraje vůle každého jednotlivce a vůle armády jako celku. Lidská subjektivita v Tolstojově podání má tak velikou moc, že „nikdo nemohl a nemůže vědět, jaká je síla toho nebo onoho oddílu. Někdy, když v čele není zbabělec, který vykřikne Jsme odříznuti! a prchne, ale stojí tam veselý, smělý člověk, který zvolá ‚Hurá!‘, vyrovná se oddíl o pěti tisících mužích třiceti tisícům jako u Schönggrabernu a někdy zase padesát tisíc lidí uteče před osmi tisíci jako u Slavkova.“ [28]

Zvedání mlhy a válečné hry

„Konečný cíl je prostý: dejte polnímu veliteli přístup ke všem informacím potřebným k vítězství ve válce. A dejte mu to, kdykoli to chce, kdekoli to chce a jakkoli to chce.“ [29] Těmito slovy předznamenával generál Colin Powell rozvoj moderních velitelských a komunikačních systémů (C4I - Command, Control, Communications, Computers and Intelligence). Právě na rozvoj těchto systémů se pojí naděje, že je možné zvednout „mlhu války“, jak předvídá admirál Owens. Rozptylování této mlhy však nepostihuje problematiku nejistoty a náhody, jak je popsána v předchozí části. Mlha, kterou moderní vojenské technologie mají rozptýlovat, je chápána daleko úžeji. O rozptylování této mlhy během války v Perském zálivu píše ve svém článku např. Matthew Brzezinski. [30] Dle jeho slov mlha války částečně mizí již díky mediálnímu pokrytí, které televizním divákům nabízí bezprostřední záběry z frontové linie, ještě daleko průhlednější je však z velitelského stanu, do něhož proudí biliony megabytů aktuálních dat z bojiště. Díky bezprecedentnímu množství informací se tak může zdát, že se z války, kterou dříve ovládala nejistota, stává hra nikoli nepodobná hře v šachy, při níž vrchní velitelé mohou prokázat své taktické dovednosti.

Válečné hry jsou běžnou součástí výcviku vojenských velitelů. Jejich smyslem je vytrénovat taktické dovednosti důstojníků. Problémem, který odborná literatura velice dobře reflektuje, však je právě linearita všech těchto her, tedy, že se hráč nemusí potýkat s náhodou, jeho bojiště nehalí „mlha války“. Hráč válečných her, jak poznamenává John K. Setear, „zná dokonale nejen terén, ale i přesnou sílu, dispozice a dokonce i cíle sil svého oponenta... Jeho největší nejistotou je, zda kočka skočí na jeho stranu hrací desky, nebo na soupeřovu“. [31] To, že by jediným zdrojem nejistoty měla být skákající kočka, však pochopitelně nestačí, a tak se do válečných her začal zahrnovat jistý prvek „mlhy války“, který zakrýval protivníkovy tahy. Takovouto „mlhu“ můžeme také znát z počítačových strategických a taktických her. A zdá se, že právě tento druh „mlhy“ mají na mysli ti, kteří ji pomocí moderních vojenských technologií zvedají.

Tolstoj však ve svých komentářích k přirovnávání války k šachové partii upozorňuje na nejistotu zcela jiného druhu. Dialog Pierra Bezuchova s knížetem Andrejem Bolkonským, jimž je tento článek uveden, pokračuje odpovědí knížete Andreje na přirovnání války k šachům: „Ano,... jenže s tím nepatrným rozdílem, že při partii šachu můžeš uvažovat nad každým tahem, jak dlouho chceš, že nejsi vázán časem, a pak ještě s tím rozdílem, že kůň je vždycky silnější než pěšák a dva pěšáci vždycky silnější než jeden, kdežto ve válce je jeden prapor často silnější než divize a jindy zase slabší než rota.“ [32]

Kutuzov – vojevůdce do husté mlhy

Může mít vědomí nejistoty nějaké praktické důsledky? Neznamená to snad pouze, že někdy něco nemusí vyjít, nicméně na způsobu chování velitelů by to nic zásadního měnit nemělo? Carl von Clausewitz vytvořil svou teorii války na základě zkušeností z napoleonských válek a v Tolstojově reflexi těchto tažení můžeme nalézt podmínky, v nichž je hustota „mlhy“ dovedena až do extrému. Tyto podmínky velice názorně odhalují zásadní rozdíly mezi těmi, kteří si jsou nejistoty a náhody vědomi a těmi pro něž „mlha války“ není důležitá. Mezi první patří především starý a zkušený generál Kutuzov, těmi druhými pak je většina armádních velitelů, obvykle mladých a německého původu.

Velitelé, kteří se na nejistotu neohlížejí, obvykle vytvářejí plány bitev se složitými manévry, které na papíře vedou k téměř dokonalému vítězství. První takovou bitvou byla bitva u Slavkova. Plány pro tuto bitvu vytvářel náčelník rakouského generálního štábu generál Weyrother, jehož detailní dispozice, jak se říká, neponechaly nic náhodě. „Ta přesnost, ta důkladnost, ta znalost terénu, to předvídaní všech možností, všech podmínek a všech sebemenších detailů! ... Spojení rakouské přesnosti s ruskou statečností – co můžete chtít víc?“ [33] Takové nadšení panovalo ve spojeneckém táboře krátce před bitvou tří císařů. Přesto bitva dopadla jinak, než se čekalo, a vinu za to nese, téměř symbolicky, hustá mlha, která na slavkovské pole padla, a pak skutečnost, která se rakouským plánovačům zdála zcela nemožnou, totiž, že Francouzi sami zaútočí.

Slavkov se stal pro ruské důstojníky velkým zdrojem zkušeností, ale nikoli poučením z chyb. Podobně jako Rakušané i ruští velitelé toužili prokazovat své taktické dovednosti plánováním složitých manévru. Ukázkou toho je bitva u Tarutina, při níž ve francouzsko-ruské válce 1812 Rusové převzali iniciativu a začali útočit.

Weythrotherovu úlohu před touto bitvou sehrál generál Toll, jenž připravil plán bitvy. „Dispozice sestavená Tollem byla velmi dobrá. Bylo v ní napsáno, právě tak jako ve slavkovské dispozici, třebaže už ne německy: ‚První kolona pochoduje tam a tam, druhá kolona pochoduje tam a tam,‘ atd. A všechny tyto kolony přicházely na papíře včas na místo a ničily nepřítel. Vše bylo jako ve všech dispozicích velmi dobře vymyšleno a – jako podle všech dispozic – ani jedna kolona nedorazila včas na místo svého určení.“ [34]

Clausewitz očekává od válečného génia mnoho vlastností, které Tolstojův Kutuzov rozhodně nemá, avšak jedním z nejdůležitějších atributů génia je *coup d'oeil*, neboli rozum, který je schopný vyrovnat se s ustavičnou nejistotou. „*Rozum, kterému ani v této zvýšené temnotě nechybějí stopy vnitřního světla, jež ho dovedou k pravdě a potom odvahu pustit se za tímto slabým světlem.*“ [35] Kutuzovovi tuto vlastnost propůjčila dlouholetá válečná zkušenost a stařecký rozum. Díky tomu, na rozdíl od svých mladších kolegů, došel k poznání, že řídit statisíce lidí jdoucích na smrt nemůže jeden člověk a že o výsledku bitvy nerozhodují rozkazy vrchního velitele. [36] Podobně jako ostatní si i on vymýšlel nejrozmanitější možnosti toho, co asi učiní protivník a jak by na to měl reagovat, ale s tím rozdílem, že na tom nestavěl a neviděl možnosti pouze dvě nebo tři, ale tisíce. [37] „Zásluha Kutuzova nezáležela v nějakém geniálním, jak se tomu říká, strategickém manévru, nýbrž v tom, že on jediný chápal význam toho, co se děje.“ [38]

Právě při vědomí všech těch tisíců eventualit a náhod poznal, že to jediné, co může vést k úspěchu je vůle a duch vojska. Tento velice těžko postižitelný faktor velice pečlivě sledoval a pečoval o něj. A tak prvním rozhodnutím, které ze své funkce vrchního velitele učinil, bylo spálení stížnosti jistého statkáře na velitele, kteří nechali skosit jeho pole zeleného ovsa. „Ať ve zdraví kosí obilí a pálí dříví. Nerozkazují to a nedovolují, ale ani trestat to nemohu. Bez toho to nejde. Když se kácí les, létají třísky.“ [39] Velice dovedně pak duch vojska usměrňoval v bitvě u Borodina. Když čerstvě dosazený velitel druhé armády, princ Württemberský, požádal o posily, Kutuzov jej raději velice zdvořile povolal zpět do hlavního stanu a na jeho místo poslal svého nespolehlivějšího důstojníka. [40] Když pobočník generála Barclaye de Tolly popisoval Kutuzovovi, jak nepříznivě se situace vyvíjí a že bitva je pravděpodobně prohraná, rozružený Kutuzov jej seřval: „Jak se vy, milostivý pane, opovažujete mně to říkat. Vy nic nevíte. Vyřídte generálu Barclayovi, že jeho zprávy jsou nesprávné... Račte odjet ke generálu Barclayovi a vyřídte mu můj nezvratný úmysl zaútočit zítra na nepřítel.“ Okamžitě pak nechal roznést zprávu o zítřejším protiútku po celém vojsku a vojáci, když se to dozvěděli, „když uslyšeli z vyšších míst potvrzení toho, čemu sami chtěli věřit, tu se tito lidé, umoření a kolísající, radovali a pookřivali“. [41]

Mohlo by se říci, že kutuzovovský typ velitele je omezen právě a jen na války, v nichž proti sobě stály masy a o výsledku rozhodovalo, zda z bitvy uteče dříve jedna, nebo druhá strana. V takové situaci opravdu nemělo smysl soustředit se na složité manévry, u nichž byla velice vysoká pravděpodobnost, že selžou, a raději se více soustředit na morálku vojska, na vůli vojska v bitvě vytrvat. V současnosti se přece riziko, že jednotka zabloudí, díky moderním technologiím eliminuje a řada dalších podobných nejistot mizí. Dalo by se tedy říci, že se „mlha války“ rozptýluje?

„Mlha války“ je zcela jistě jiná, než jaké čelil generál Kutuzov. Nicméně nejistota „postihuje velitele v každém historickém období – vskutku, je to právě nejistota,

jež zůstává stálá, zatímco jistoty o národní identitě nepřítele a technologii válčení se mění“. [42] Moderní velitelské systémy v sobě zahrnují svůj vlastní druh nejistoty. „Mlha“ se zde neobjevuje kvůli „nedostatku dobrých informací jako spíše z přehřle polovičních informací.“ [43] Důsledkem toho by mohla být ztráta přímého kontaktu mezi velitelem a jeho muži. Pro přetížení z irelevantních informací by velitel mohl ztratit ze zřetele právě onen duch vojska, který stále zůstává relevantním faktorem, jak dokazují slova generála Crosbieho: „Osobní styk je klíčovým elementem při rozptylování mlhy války. Posiluje to schopnosti operačního velitele cítit pulz bitvy.“ [44]

Závěr

Moderní technologie bezpochyby umožňují dodat veliteli vojenské operace takové množství informací, že jakékoli historické paralely k současnému stavu se mohou zdát zcela nepatřičné. Přesto smyslem tohoto článku bylo ukázat, že problematika nejistoty a náhody ve válce, nazývaná termínem „mlha války“, je stále živá. Je možné, že současná mlha vypadá zcela jinak, než jak ji vidíme v Tolstojově románu *Vojna a mír*, nicméně, dokud je válka záležitostí lidí, „mlha války“ nezmizí.

Tvrdí-li proponenti současné revoluce ve vojenských záležitostech, že moderní technologie tuto „mlhu“ rozpustí, pak tento problém zužují na pouhé vnější materiální podmínky a nezahrnují do ní i lidskou mentalitu.[45] Z toho však plyne velké riziko, že odstraněním oné materiální nahodilosti a nejistoty budou veškeré další nejistoty zapomenuty. K válce by se pak přistupovalo jako k lineárnímu problému, který by šlo vyřešit vytvářením univerzálních pravidel a principů.

Jak však upozorňuje Alan Beyerchen, „to by se mohlo stát kontraproduktivní a vést k strnulé, nepružné, mechanické mentalitě, kterou události překonají. Adaptabilita je právě tak důležitá v doktríně jako na bitevním poli.“[46] Vědomí odstraněné nejistoty by vedlo k výchově velitelů „německého“ typu, vrátíme-li se opět k Tolstojovi, kteří by byli bezpochyby vynikajícími šachisty, dovedli by skvěle uplatnit své taktické schopnosti při válečných hrách, těžko by se však vyrovnávali s tím, že „jeden prapor [je] často silnější než divize a jindy zase slabší než rota“. [47]

Zažití rigidních pravidel, k čemuž opomenutí nejistoty svádí, může mít i další negativní důsledky. O jednom takovém projevu referuje Eliot Cohen. Během války v Iráku si piloti ztěžovali, že při misi nemají cíl graficky znázorněn podobně jako při výcviku. Cohen k tomu dodává: „V budoucnosti by se vojáci mohli stát přes-příliš závislí na detailních, dobře prezentovaných a přesných informacích, které ale během války neexistují. S tím jak roste věrohodnost počítačových simulátorů, budoucí válečníci si mohou připadat stále více ztraceni z toho, že reálný svět se tak ostře odlišuje od kybersvěta.“ [48] Moderní technologie dost možná dokážou proměnit válku k nepoznání, nenechme se však zmást tvrzením, že by nejistota a náhoda mohly zmizet. Určitá „mlha“ bude bojiště halit vždy. Přestane-li se však s nejistotou počítat, začnou armády produkovat pouze takové vojáky, kteří se ani s nejmenší nejistotou nebudou s to vyrovnat.

Poznámky:

- [1] Van CREVELD, Martin. *Command in war*. Cambridge, Mass., London: Harvard University Press, 1985, str. 264.
- [2] CHAPMAN, G. An Introduction to the Revolution in Military Affairs. Připraveno pro: *15th Amaldi Conference on Problems in Global Security*, 2003, <www.lincei.it/raaporti/amaldi/papers/xv-chapman.pdf>, str. 5.
- [3] OWENS, William A, OFFLEY, Edward. *Lifting the Fog of War*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2000.
- [4] CLAUSEWITZ, Carl von. *O válce: dílo z pozůstalosti generála Carl von Clausewitz*. Praha: Naše vojsko, 1959, str. 51.
- [5] NICHOLSON, M. Deterrence, uncertainty and cooperative behavior. *International Interactions*, 15 (3), 1990: 227-242.
- [6] CALLUM, R. War as a Continuation of Policy by Other Means: Clausewitzian Theory in the Persian Gulf War. *Defense Security Analysis*, 17 (1), 2001: 59-72.
- [7] EIKMEIER, Dale C. *The Center of Gravity Debate Resolved*. General Staff College, Fort Leavenworth, 1998, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA366263>>. Staženo dne: 15.6.2009.
- [8] ZAZWORSKY, D. S. *The 100-Hour War with Iraq: Could It Have Been Longer? A Clausewitzian Analysis of the Culminating Point of Victory*. Naval War Colledge, Newport. 1993, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA266598>>. Staženo dne: 15.6.2009.
- [9] TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vojna a mír*. Praha: Baronet, 2005.
- [10] Ibid., část II., str. 216.
- [11] WHITEHURST, Samuel E. *Reducing the Fog of War: Linking Tactical War Gaming to Critical Thinking*. Army Command and General Staff Colledge. 2002, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA403831>>. Staženo dne: 12. 6. 2009, str.3-4.
- [12] STEWART, I. *Does God play dice?: The mathematics of chaos*. Oxford: Blackwell, 1989, str. 83.
- [13] BEYERCHEN, Alan D. Clausewitz, Nonlinearity, and the Unpredictability of War. *International Security jstor_issueII* -, 17 (3 jstor_formattedDA - Winter, 1992-1993), 1992, str. 64.
- [14] Van CREVELD, Martin. *The art of war: war and military thought*. London: Cassell, 2000. str. 101.
- [15] CLAUSEWITZ, 1959, str.24.
- [16] TOLSTOJ, 2005, část I., str. 227.
- [17] CLAUSEWITZ, 1959, str. 100.
- [18] TOLSTOJ, 2005, část II., str. 54.
- [19] Ibid., část II., str. 56.
- [20] Ibid., část II., str. 59.
- [21] CLAUSEWITZ, 1959. str. 84.
- [22] Van CREVELD, Martin, 2000, str. 111.
- [23] WHITEHURST, 2002, str. 4.
- [24] CLAUSEWITZ, 1959, str. 25.
- [25] Ibid., str.34.
- [26] Ibid., str.70-71, 2005, část II., str. 482.
- [27] Ibid., část II., str. 60.
- [28] POWELL, C. L. Information-age warriors. *Byte Magazine*, 1992, str. 370.
- [29] BRZEZINSKI, Matthew. The Unmanned Army. *The New York Times Magazine*, 20. 4. 2003.
- [30] SETEAR, J. K. *Simulating the Fog of War*. Santa Monica: RAND, 1989, str. 1.
- [31] TOLSTOJ, 2005, část II., str. 214.
- [32] Ibid., část I., str. 300.
- [33] Ibid., část II., str. 475.
- [34] CLAUSEWITZ, 1959, str. 52.
- [35] TOLSTOJ, 2005, část II., str. 252.
- [36] Ibid., část II., str. 511.
- [37] Ibid., část II., str. 470.
- [38] Ibid., část II., str. 180.
- [39] Ibid., část II., str.252-253.
- [40] Ibid., část II., str. 254-255.
- [41] SETEAR, 1989, str. 4.
- [42] COHEN, E. A. The mystique of US air power. *Foreign Affairs*, 73 (1), 1994, str. 112.
- [43] CROSBIE, E. S. Commanders still must go see. *Army*, June 1991, str. 22-23.

- [44] SHAPIRO, Michael J. The Fog of War. *Security Dialogue*, 36 (2), 2005, str. 234.
 [45] BEYERCHEN, Alan D., 1992, str. 90.
 [46] TOLSTOJ, 2005, část II., str. 214.
 [47] COHEN, E. A., 1994, str. 113.

Literatura:

- BEYERCHEN, Alan D. Clausewitz, Nonlinearity, and the Unpredictability of War. *International Security*, jstor_issueTI - 17 (3 jstor_formattedDA - Winter, 1992-1993), 1992: 59-90.
 BRZEZINSKI, Matthew. The Unmanned Army. *The New York Times Magazine*, 20. 4. 2003.
 CALLUM, R. War as a Continuation of Policy by Other Means: Clausewitzian Theory in the Persian Gulf War. *Defense Security Analysis*, 17 (1), 2001: 59-72.
 CLAUSEWITZ, Carl von. *O válce: dílo z pozůstalosti generála Carl von Clausewitze*. Praha: Naše vojsko, 1959.
 COHEN, E. A. The mystique of US air power. *Foreign Affairs*, 73 (1), 1994: 109-124.
 CROSBIE, E. S. Commanders still must go see. *Army*, June 1991.
 EIKMEIER, Dale C. *The Center of Gravity Debate Resolved*. General Staff Colledge, Fort Leavenworth, 1998, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA366263>>. Staženo dne: 15.6.2009.
 CHAPMAN, G. An Introduction to the Revolution in Military Affairs. Přípraveno pro: *15th Amaldi Conference on Problems in Global Security*. 2003, <www.lincei.it/raaporti/amaldi/papers/xv-chapman.pdf>.
 NICHOLSON, M. Deterrence, uncertainty and cooperative behavior. *International Interactions*, 15 (3), 1990: 227-242.
 OWENS, William A, OFFLEY, Edward. *Lifting the Fog of War*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2000.
 POWELL, C. L. Information-age warrior. *Byte Magazine*, 1992.
 SETEAR, J. K. *Simulating the Fog of War*. Santa Monica: RAND, 1989.
 SHAPIRO, Michael J. The Fog of War. *Security Dialogue*, 36 (2), 2005: 233-246.
 STEWART, I. *Does God play dice?: The mathematics of chaos*. Oxford: Blackwell, 1989.
 TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vojna a mír*. Praha: Baronet, 2005.
 Van CREVELD, Martin. *Command in war*. Cambridge, Mass., London: Harvard University Press, 1985.
 Van CREVELD, Martin. *The art of war: war and military thought*. London: Cassell, 2000.
 WHITEHURST, Samuel E. *Reducing the Fog of War: Linking Tactical War Gaming to Critical Thinking*. Army Command and General Staff College. 2002, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA403831>>. Staženo dne: 12. 6. 2009.
 ZAZWORSKY, D. S. *The 100-Hour War with Iraq: Could It Have Been Longer? A Clausewitzian Analysis of the Culminating Point of Victory*. Naval War Colledge, Newport, 1993, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA266598>>. Staženo dne: 15. 6. 2009.

Mír není pouze nepřítomnost viditelného konfliktu. Pouze trvalý mír, založený na právech a důstojnosti každého jednotlivce, může být skutečně trvalý. Tato idea vedla po druhé světové válce autory všeobecné deklarace lidských práv. V důsledku právě ukončeného ničení si uvědomili, že pokud nejsou chráněna lidská práva, je naděje na mír marná. Příliš často je tato myšlenka ignorována. Některé země neúspěch při prosazování lidských práv omlouvají falešným názorem, že tato práva jsou jen jakýmsi západními principy, cizí místním kulturám či jejich vývojovému stupni.

**Z projevu Baracka Obamy po převzetí Nobelovy ceny míru,
 Oslo, Norsko 10. 12. 2009,
[http://www.whitehouse.gov/the-press-office/
 remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize](http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize) / red**